

KULTURKRÓNKA

A CSEH ÉS SZLOVÁK IRÓK A VILÁG KÖZVÉLEMÉNYÉHEZ

Ebben a döntő pillanatban, mikor a világ háború és béke közt lebeg, mi, csehszlovák irók hozzátok fordulunk, kik a világ lelkiismerete vagytok, hogy néhány talán nagyjelentőségű dologra emlékeztessünk benneteket:

Hosszu századokon keresztül éltünk német szomszédainkkal termékeny és szerencsés kulturális versengésben. Mikor orosz, francia, szerb és olasz harctereken vívott hősiesség után visszaszereztük függetlenségünket, reméltük, hogy a föld, mely a mi szülőhazánk, az új és jobb Európa egyik otthonává lesz. Szükségesnek tartjuk kijelenteni ma, az európai demokráciának ebben a legfenyegetettebb országában, a történelem előtti felelősségünk teljes tudatában, hogy nemzetünk nem felelős és nem lesz felelős a katasztrófáért, ami készül. Minden erőnkkel igyekszünk megtartani a békét, mely mindannyiunké, de nem kevésbé harcolunk minden erőnkkel hazánk szabadságáért.

Ezért fordulunk hozzátok, akik őrök vagytok mindannak, ami eddig Európa és a civilizált világ becsülete és előjoga volt: az igazság tisztelete, a szellem szabadsága s a lelkiismeret tisztasága. Kérünk, valljátok meg ti magatok, melyik oldalon van a béke és az igazság akarása s melyiken az erőszak és hazugság minden eszközt felhasználó hódítóvágyé. Felhívunk benneteket, világítsátok meg országaitok közvéleménye előtt, hogy ha mi, kicsi és békés nemzet önmagunk fenntartásáért a legkeményebb harcra kényszerülünk, nemcsak magunkért harcolunk, de értetek is, a világ minden szabad és békés nemzetének közös szellemi javaiért. Senki sem hunyhatja be szemét az előtt a tény előtt, hogy utánunk más népek és más országok következnek. Kérünk minden író és általában mindenkit, aki a szellemért dolgozik s a szellem által él, terjessze minden lehető eszközzel ezt a felhívást a világ nemzetei között.

A Csehszlovák Irók Társasága nevében: Josef Csapek, Karel Csapek, Jan Ozarek, Jan Csep, Václav Cserny, Jaroslav Durych, Hana Gregorova, Frantisek Halas, Adolf Hoffmeister, Josef Hora, Hanuš Jelinek, Peter Jilemnický, Josef Kopta, Josef Knap, Jaroslav Kvapil, Frantisek Langer, Emil B. Lukacs, Marie Majerova, Bohumil Mathesius, Rudolf Medek, Vitezslav Nezval, Laco Novomesky, Ivan Olbracht, Ferdinand Peroutka, Marie Pujmanova, Miroslav Rutte, Jaroslav Seifert, Anna Marie Tilschova, Vladislav Vancura.

A Z ANGOL LIRA LEGFRISSEBB NEMZEDÉKE a harmincas évek elején vált ismertté. Hugh Wystan Auden (szül. 1909), Stephen Spender (szül. 1907), Louis MacNeice (szül. 1907) és Cecil Day Lewis (szül. 1904) ma már nemcsak szép ígéretek, hanem beérkezett irodalomtörténeti súlyú nemzedék. A megelőző nagy költő nemzedék kiábrándultsága és eklektikus inyenckedése után jőzanitólág hat e fiatalság magabiztos kiállása. A kétség korában nőttek fel, a modern pszichológia figyelmeztette őket, hogy saját indítékaikban sem bizhatnak s a történelmi események felvetették nekik a kérdést, hogy van-e egyáltalán bárminek is értelme. Ebben a keserű százjízú korban is megérik azonban, hogy a látszatok és a céltalan események mögött vannak még végső értelmek és célok, ha nem is mindig kecsgettőek. Ahelyett, hogy kétségbeesve fel-

adnák a veszendőbe menő harcot és keseregni kezdenének a romokon, kétségeiket logikus következményeikig vezetik, hogy ott a végső realitásra találjanak. A nyomoruság és szenvedés látása tanította meg őket arra, hogy a szakadatlan változatosság mögött a változatlant keressék. A bizakodó, néha optimista akarat költészete ez, a meggyőződésé, a hité, nem pedig a gondosan kultivált befelé fordult egyéniségé. Nem ódes dudolás magán gyötrelmekről és gyönyörökről, nem menekülés a század elejének párnázott falu privat paradicsomaiba, hanem kürtszó és tanítás. A 17. század újra divatba hozott nagy didaktikus poétája, John *Dryden*, az egyik mintaképük. Elhatározásukat *Auden* foglalja szavakba: „A költészetnek nem az a célja, hogy az emberekkel közvetlen tennivalójukat közölje, hanem hogy a jó és rosszra vonatkozó tudásuk körét szélesítse, hogy őket a cselekvés szükségességére ébressze azáltal, hogy annak természetét tisztázza, de csak addig a pontig vezetve el, ahol az észszerű és erkölcsös elhatározás számukra lehetővé válik.“ Etikus költészetük ugyanazt a magas célt tűzi maga elé, amit a huszonöt éves korában elesett *Wilfred Owen* (1893-1918) talált meg a lövészárookban: el kell felejtenünk a gyűlöletet és meg kell találnunk a szeretetet.

Az angolokra annyira jellemző szociális felelősségérzet, valamint a részben *Walt Whitman*ben és *D. H. Lawrence*ben őseit megtaláló cselekvésvágy és életszomj határozza meg a fiatalok erkölcsi és politikai érdeklődésének irányát is. *Wordsworth* óta nem volt az angol költészetnek ennyire politikus korszaka. A fiatal költők nemcsak verseikkel, hanem politikai-történelmi tanulmányaikkal is beleszólnak a világnézeti harcba. Fájdó élményük annak felfedezése, hogy az utóbbi évtizedek története az egyént egyre több jogától fosztja meg. Tudatosan teszik költészetüket politikus irányzatúvá, mert érzik, hogy a politika napjainkban sokkal messzebbmenően befolyásolja mindnyájunk életét, mint valaha. A civilizáció nagy válságában, a különösen Angliában ma oly feltűnő „Nyugat-alkonya“ hangulat közepette keresik azt a világot, melyben „a nemzetköziség, a tudományos kutatás tárgyilagossága, a nemzetközi jog alapelvei, az emberi egyenlőség megvalósítására irányuló törekvés, az irgalom a neurótikusokkal szemben s a nemek egyenjogúsága, ha nem is mint elért eredmények, de mint kilátások lehetségesek“. (*Spender: Forward from Liberalism* 1937). Ezt a világot a szociálmusban vélték megtalálni s költészetükben a kollektivistá filozófia elvei és eszményei szólalnak meg. Közülük számosan levonták hitvallásuk végső következtetéseit is. Spanyolországban a kormánycsapatok sorában küzdve nem egy kiváló fiatal esztéta esett el, mint *John Cornford*, *Christopher Caudwell*, *Julian Bell* és *Ralph Fox*. *Stephen Spender* egyideig a madridi rádióállomásnál működött. *W. H. Auden*nek, (Thomas Mann vejének) a fiatal nemzedék legkiemelkedőbb egyéniségének a múlt év őszén maga az angol király adta át a nemrég általa alapított nagy aranyérmét, mely a poéta laureatus és az oxfordi egyetem javaslata alapján évente a legkiemelkedőbb költői mű szerzőjének jár.

Amennyire újszerű a fiatal nemzedék aktív állásfoglalása a valósággal szemben, éppoly kevés nyelvi és formai újdonságot hoztak az angol költészetben. Költői nyelvük kemény, néha darabos, gyakran homályosan zsufolt, de szerencsések a metaforákban és a sokatmondó, az egész versek értelmét felgyújtó képek megalkotásában, melyek tömörsége emlékeztet a vízben kibomló japán virágokra. Szerintük is az a szép, ami igaz (Keats). Kerülnek minden felesleges szépélgést, éles és erős visszhangú képekben akarják spontán, de határozottan intellektuális árnyalású víziójukat megszólaltatni. Megtalálják a korhoz illő szé-

pet; gazométerek és magasfeszültségű vezetékek éppoly természetesen fordulnak elő verseikben, mint régebbi költőikében a rózsák és fülemülék. Magas lira és hétköznapi laposság tudatosan váltakoznak verseikben, a *slang* és banalitás a kontraszt és életszerűség kedvéért szerepel. James Joycera emlékeztetően tördelt és gyorsult szintaxissal dolgoznak, telegrafikusan kihagyják a névelőket és névmásokat, egyszerűsítik a bonyolultabb igei szerkezeteket, néha még a központozást is elhagyják, hogy hangsúlyozzák a kontinuitást. Inverziók, nyelvtani szerepcserék, kihagyások és csonkulások, különösen modern tárgyukhoz illő izt adnak költészetüknek. Aránylag ritka náluk a szabad vers, a hagyományos prozódia majd minden hangszerét megszólaltatják és megújítják. Auden új életre kelti a sestinat és a byroni stancát, Day Lewis visszatér a 8. századi angolszász költemények betűrimjeihez. Hopkins „ugróritmusa” és Owen asszonáncái gyakran használt eszközeik. A régi tömlőkbe új bort öntenek: propagandisztikus célkitűzésük új szerepet juttat a drámának. Auden és Isherwoodnak, MacNeicenek, Spendernek kórusokkal megtűzdelt, verset és prózát felváltva használó drámái német és amerikai előfutárok nyomán igyekeznek az új célt megvalósítani: a világnézeti harcot tudatosítani és irányítani. Az új forma azonban még vajudik, egyelőre a Music-Halltól a középkori misztériumig és görög drámáig eső területen keresi eklektikusan eszközeit.

A kiemelkedőbb fiatalokat egyenként szemügyre véve: Auden költészete az ezoterikusabb, a prédikáció és mágia különös keveréke, mely kissé mindig az abszolút határán jár. Határozottak az ideáljai, az életet roppant víziókon át látja. Pusztulásfélelmében, hőskultuszában és bajtársias eszményeiben alkotó vágyak élnek. Benne kevés a lírai elem, az ő intellektuális forradalmi lírája a Byron-Shelley sor folytatója.

Spender, a mozgalom lírai egyénisége a leghozzáférhetőbb és érthetőbb, de kevésbé vehemens és határozott. Aránylag kis területen mozog. Hiányzik belőle Auden misszionáriusi tüze; elméleti írásaiban és gyakran nagy költői szépségű verseiben a valóság ünneplése, a munka apoteozisa, az emberi szolidaritás melegsége szólal meg.

MacNeice költészetén erős nyomot hagyott az óklasszikus irodalomban való iskolázottság. Eklogái határozott satirikus éllel, de kevesebb költői erővel rajzolnak konzervatív árnyalású, forradalom mentes, de a jelen szociális igazságtalanságait erősen hangsúlyozó képeket és vágyálmokat. Humoros edzettsége és fölénye, *carpe diem* józansága elárulja származását, az okos ulsteri vért (O. L.)

A Z ÚJ TIPOGRAFIA. Idestova 20 éves a tipográfiában uralkodó legújabb stílus. E hosszú mult ellenére még mindig új, újabbat azóta sem produkáltak s használhatósága és esztétikai megalapozottsága még ezután is hosszú jövőt biztosítanak számára. Különös, hogy a nyomtatvány esztétikájáról, bár a nyomtatvány mindennapi életünk egyik legsűrűbben előforduló tartozéka, az átlagember sokkal kevesebbet tud, mint pl. a nyakkendődivat változásáról. A kulturember elsőrendű szükséglete a könyv és az újság, ezek kivitelezési módja azonban a szakembereken, írókon és pár esztétikai érzékű értelmiségin kívül ritkán érdekel másokat. Pedig az ehhez a művészethez közel álló ipar termékei a legrégebb időktől körülhatárolt esztétikai törvények szerint készültek. A sokszorosító ipar első termékei, az u. n. ősnymtatványok átvették a kézzel irt kódexek művészi formáját s nagyjában megőrizték azt az évszázados fejlődés folyamán is. Még az ipari racionalizálás és a nyomtatvány tömegcikké válása sem irtotta ki ezt a törekvést a nyomdá-